

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Voorzitter! Ik kan mij hierbij aansluiten. Het probleem is dat mijn fractie de binding aan de uitslag van zo'n referendum misschien wel wil aangaan, maar andere fracties niet kan binden.

Mag ik een vraag aan mevrouw Sipkes stellen?

De **voorzitter**: Nee, met excuses. Gaat u maar even naast haar zitten.

De heer **Van Middelkoop** (GPV): Voorzitter! De vraag is waarom de minister geen raadplegend referendum over Europa wil. De toelichting is als volgt. De heer Rosenmüller heeft met enige vasthoudendheid het onderwerp raadplegend referendum gekoppeld aan Europa aan de orde willen stellen. Ik heb de minister in zijn eerste antwoord horen zeggen dat hij het niet wil. Dan mag hem ook worden gevraagd daarvoor een motivering te geven. Weet de minister reeds nu al dat het Verdrag van Amsterdam zal leiden tot een tekst waarbij het volstrekt onmogelijk zal zijn om aan de burger uit te leggen wat daar nu precies in staat en wat dat allemaal precies betekent? Kan het ook daarmee te maken hebben?

Minister **Dijkstal**: Voorzitter! Ik vrees voor de heer Van Middelkoop dat het ernstiger is dan dat. Het kabinet wil niet alleen geen raadplegend referendum voor het Verdrag van Amsterdam, het wil het helemaal niet. En dat is het meest verstrekkend. Hij kan wel speculeren over de grootte van het enthousiasme bij de drie bestanddelen van deze coalitie op dit punt – verwijzend naar verkiezingsprogramma's en eerdere uitlatingen – maar dat lijkt mij een aardig spel voor de Kamer. Het kabinet heeft weloverwogen tegen het regeerakkoord "ja" gezegd. Het heeft daarna weloverwogen "nee" gezegd tegen het raadplegend referendum. Dat is de situatie. Volgende week kan wel weer worden gevraagd of wij over een ander onderwerp een raadplegend referendum willen houden, maar daarop zullen wij weer "nee"

zeggen, omdat wij het instrument onwenselijk achten.

Mevrouw **Scheltema-de Nie** (D66): Voorzitter! D66 neemt de kiezers buitengemeen serieus, zelfs zo serieus dat D66 vindt dat de kiezers zelf om een referendum moeten kunnen vragen. Dat brengt mij tot de volgende vraag aan de minister.

Als het correctief referendum goed geregeld is of zal zijn via Grondwet en wet, dan moet het naar mijn oordeel mogelijk zijn om over een verdrag zoals het Verdrag van Amsterdam en de goedkeuringwet terzake een correctief referendum te vragen. Deelt de minister die mening?

Minister **Dijkstal**: Voorzitter! Ik verzoek de Kamer om mij nu niet dit antwoord te ontlocken. Mij dunkt dat dit juist een punt is dat volgende week, bij de behandeling van het correctief wetgevingsreferendum, aan de orde zal komen.

De vraagstelling van de heer Marijnissen is in hoeverre er hierbij sprake is van een rijkswet. Die wordt immers uitgezonderd. Ook komt de vraag naar voren of het Verdrag van Amsterdam voorgesteld kan worden als niet zijnde een rijkswet. Een andere vraag is of, als het een rijkswet is, bij beïnvloeding de plannen niet moeten veranderen. Als de Kamer het goedvindt, wens ik daar nu geen uitspraak over te doen. Dat lijkt mij onevenwichtig. Ik geef er de voorkeur aan om daar volgende week diepgaand met de Kamer over te debatteren.

De **voorzitter**: Wij zijn gekomen aan het einde van de tweede set vragen. Ik heb overleg gepleegd met mevrouw Vos ten aanzien van de derde set vragen. Zij heeft in de volgorde plaats moeten inruimen voor de heer Marijnissen in verband met het feit dat minister Borst alleen aan het begin van deze vergadering aanwezig kon zijn. Ik wil haar liever niet het slachtoffer laten worden van haar grootmoedigheid. De tijd die wij beschikbaar hebben voor de derde set vragen is echter kort. Dat weet ook mevrouw Vos.

Vragen van het lid M.B. Vos aan de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, over **haar uitspraken in TROS Kamerbreed (zaterdag 31 mei jl.) over afspraken met werkgevers over het terugdringen van broeikasgassen, waarbij zij "wettelijke" normen wil laten vervallen.**

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Op 23 mei berichtte VNO-NCW dat zij de CO₂-doelstellingen volstrekt onwerkbaar en onhaalbaar achtte en dat zij graag wil dat deze doelen van tafel gaan en dat zij dan bereid is om mee te werken. In ruil voor het maken van afspraken zouden de ministeries van VROM en EZ moeten afzien van nieuwe beleidsplannen, extra maatregelen en kwantitatieve verplichtingen. Bij mijn fractie riep dit het beeld op van obstructie door de werkgevers: als de minister dit niet van tafel haalt, kan zij het wel schudden! Minister De Boer dacht daar anders over. In TROS Kamerbreed van afgelopen zaterdag reageerde zij welwillend op de suggestie van de werkgevers. Dat heeft bij mijn fractie de wenkbrauwen doen fronsen. Ik stel de minister daarom de volgende vragen.

1. Hoe oordeelt de minister over het maken van vrijwillige afspraken met een partner die haar eigen CO₂-doelstellingen volstrekt onwerkbaar en onhaalbaar noemt?

2. Betekent dit dat de minister haar eigen CO₂-doelstellingen, waar zij zich nationaal en internationaal voor inzet, bij nader inzien ook zelf onwerkbaar en onhaalbaar vindt?

3. Is de minister inderdaad bereid om af te zien van een CO₂-reductieverplichting en van extra maatregelen voor het bedrijfsleven en dus om afspraken op basis van vrijwilligheid te maken?

Minister **De Boer**: Voorzitter! Ik val direct met de deur in huis: de doelen zijn en gaan niet van tafel. Dat betekent dat de reductie met 3% in het jaar 2000 en de 10% reductie in het jaar 2010 blijven staan. VNO-NCW heeft, sprekend namens de energie-intensieve bedrijven die gezamenlijk verantwoordelijk zijn

De Boer

voor 80% van de CO₂-uitstoot, aangeboden om een aandeel te leveren in het terugdringen van de broeikasgassen door fundamentele technologische investeringen en door de introductie van een milieubedrijfsmanagement. Dat doen zij opdat daarmee het bedrijfsleven zou behoren tot de top van de wereld wat betreft de milieuprestaties in relatie tot met name de energie-efficiency. VNO-NCW heeft publiek gemaakt dat zij bij deze resultaatsverplichting van het Rijk verwacht dat er geen additionele normen worden opgelegd aan deze bedrijven ten aanzien van nog te ontwikkelen CO₂-reductiemaatregelen.

Ik heb een eerste verkennend gesprek gehad, samen met collega Wijers, met de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. In dat gesprek heb ik gemeld dat ik op zichzelf verheugd ben met deze toch wat vernieuwende en uitdagende benadering van de kant van het bedrijfsleven, waarbij men bereid is om een behoorlijke investering te plegen opdat zij een behoorlijke CO₂-reductie tot stand kunnen brengen. Het is wel noodzakelijk dat wij een aantal dingen nader uitwerken, voordat ik kan zeggen dat er sprake is van een begaanbare weg.

Wat moet er nader uitgewerkt worden? Ten eerste wil ik zicht hebben op wat de reductie tweeweg kan brengen in volume gezien. Ook wil ik weten wanneer deze reductie bereikt wordt. Ten tweede wil ik weten met welke landen en met welke sectoren van de industrie men zich zal vergelijken. Ten derde wil ik weten wat er gebeurt als men het niet haalt en men niet tot de wereldtop gaat behoren. Ten vierde wil ik weten wat er gebeurt met de bedrijven die sowieso niet meedoen.

Kortom, er is nog een reeks van zaken uit te werken en dat betekent dan ook dat ik op dit ogenblik absoluut niet kan zeggen of ik hiermee verder kan gaan. Het is de vraag of ik uiteindelijk een situatie onder ogen kan zien, waarbij ik kan zeggen dat wij op deze wijze, bovenop de meerjarenafspraken die wij hebben met het bedrijfsleven, toch een behoorlijke extra hoeveelheid CO₂ hebben bezuinigd, of dat ik moet zeggen dat dit een onbegaanbare weg is. Dat betekent dat ik deze gesprekken niet zal voortzetten, maar dat wij moeten terugvallen op wet-

en regelgeving. Zover is het op dit ogenblik nog niet.

Ik vind het aanbod dat het bedrijfsleven heeft gedaan dermate interessant dat ik het onverantwoord zou vinden om op dit ogenblik al te zeggen dat er met mij niet te praten valt. Ik kom nog even terug op de indringende vraag of de doelen van tafel zijn. Dat is absoluut niet het geval, die gaan niet van tafel.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! De minister heeft gezegd dat de doelen niet van tafel gaan. Dan zou ik toch graag willen dat zij nog eens helder reageert op mijn vraag wat zij vindt van de beoordeling van VNO-NCW dat er met volstrekt onwerkbaar en onhaalbaar kwantitatieve CO₂-doelen wordt gewerkt. Het lijkt mij goed als de minister zich daar in deze Kamer duidelijk over uitsprekt. Dan weten wij allemaal waar wij aan toe zijn.

Dan heb ik nog een tweede vraag. Ook al doet het bedrijfsleven een interessant aanbod, dan is het nog de vraag waarom de minister niet zegt dat zij dat prima vindt, maar dat zij wel een aantal verplichtingen gaat opleggen. Ook het bedrijfsleven zal kwantitatief aan een bepaalde CO₂-reductiedoelstelling moeten voldoen. Kortom, waarom heeft de minister dat niet duidelijk gemaakt aan het bedrijfsleven?

De derde vraag is waarom de minister nu zegt dat het nog niet helder is dat er bovenop de meerjarenafspraken, zoals die nu zijn ontwikkeld, additionele maatregelen en verplichtingen worden opgelegd. Dat zal toch wel moeten als zij de doelstelling van min 10% wil halen die in 2010 gerealiseerd moet zijn?

Minister **De Boer**: Voorzitter! In het gesprek met VNO-NCW heb ik ten eerste gezegd dat ik niet gelukkig ben met die uitspraken en ten tweede dat ik het er niet mee eens ben. Dat het bedrijfsleven toch verder doordenkt, vind ik op zichzelf een heel goede zaak. Dat betekent ook dat wij op basis daarvan komen tot het verkennen van de mogelijkheden.

Mevrouw Vos heeft gevraagd of het niet veel beter is om gewoon verplichtingen op te leggen. Het bedrijfsleven wil door middel van

zeer grote investeringen – want dat zal nodig zijn – komen tot een situatie waarbij men tot de best producerende landen van de wereld behoort, en dan heb ik het met name over milieuproductiviteit. Met andere woorden, als men het meeste uit een vat olie kan halen, vind ik dat een buitengewoon belangrijk gegeven.

Het is volstrekt helder dat wij onszelf en ook andere partijen een behoorlijke inspanningsverplichting hebben opgelegd om tot die 10% te komen. De periode tussen nu en Kyoto zal voor ons betekenen dat wij alle mogelijkheden heel nauwlettend zullen bekijken en doorrekenen. Nogmaals, die 10% moet gewoon haalbaar zijn en die is ook haalbaar. Alles wat extra tot stand zou kunnen komen door middel van de inspanningen van het bedrijfsleven, en met name de energie-intensieve bedrijven, vind ik buitengewoon belangrijk.

Bij de vraag of mijn voorkeur uitgaat naar regelgeving of vrijwillige afspraken is voor mij het criterium wat het oplevert. Als het meer oplevert dan het opleggen van verplichtingen, vind ik dat zeer de moeite waard.

De **voorzitter**: Er zijn nog drie collega's die een aanvullende vraag willen stellen. Ik moet het daar met het oog op de tijd helaas bij laten.

De heer **Poppe** (SP): Voorzitter! De minister heeft gezegd dat zij niet weet of zij hiermee verder kan gaan of dat zij moet terugvallen op wetten en regelgeving. Ik vind dat merkwaardig. In het IRT-rapport en met name door de commissie-Fijnaut is onderzoek gedaan naar de effecten van de convenantenpolitiek. Ik koppel het niet direct aan het CO₂-beleid. De onderzoekscommissie-Fijnaut concludeert in een tegenrapport dat de overheid op veel te verre afstand is komen te staan met de convenantenpolitiek en daardoor nauwelijks meer enige controle heeft. Hoe kan de minister nog een afwachtende houding aannemen, terwijl uit onderzoek blijkt dat de convenantenpolitiek faalt?

Minister **De Boer**: Voorzitter! Wij hebben daarover in een algemeen

De Boer

overleg al eerder een discussie gehad. Toen hebben wij met elkaar een aantal afspraken gemaakt ten aanzien van de convenanten. Wij hebben met elkaar geconcludeerd dat ten aanzien van convenanten – dat is wat anders dan de reguliere convenanten – sprake is van een goede gang van zaken. Het heeft ons veel milieuwinst opgeleverd. Ik kan mij daarbij beroepen op het standpunt van milieuorganisaties, die daarover eenzelfde opinie hebben.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Voorzitter! De minister noemt dit een zeer interessante ontwikkeling. De fractie van D66 kan dat onderschrijven.

Heeft de minister over dit voornemen met het bedrijfsleven zelf contacten gehad? Het voornemen zou een inspanningsverplichting moeten zijn die niet alleen maar voor dit moment geldt. Het moet een voortdurend proces zijn om tot de top van de wereld te behoren. Een vergelijkend milieuprestatie-onderzoek dient een voortdurend proces te zijn.

Minister **De Boer**: Voorzitter! Ik heb contacten gehad met VNO-NCW en de bedrijven waarover wij het hebben: een tiental partners.

De inspanningsverplichting is natuurlijk niet een eenmalige zaak. Het is een proces. Dat betekent dat in de uitwerking een aantal ijk-momenten moeten worden ingebouwd, opdat het proces gevolgd kan worden.

De heer **Crone** (PvdA): Voorzitter! Ik heb mij verbaasd over een aantal vragen, want ik heb zelf met de werkgevers gesproken. Zij hebben ook een persbericht uitgebracht en aan ons toegestuurd. Daarin geven zij aan dat zij een afrekenbare doelstelling – het behoren bij de top drie – willen opnemen. Hebben de werkgevers in de onderhandelingen zelf niet gezegd dat zij ervoor zullen zorgen dat het afrekenbaar is en er onafhankelijke monitoring komt?

Ik vraag aan mevrouw Vos waarom zij in 's hemelsnaam met deze vragen is gekomen. Hoe kunnen die doelstellingen worden gehaald

als Nederland niet tot de top drie behoort? Waarom zo'n negatieve toonzetting in plaats van een erkenning dat hier een aanbod ligt waarvan het resultaat aan het einde van de onderhandelingen kan worden beoordeeld?

Minister **De Boer**: Voorzitter! Het bedrijfsleven heeft inderdaad gezegd dat het zich wil verplichten tot een inzichtelijk stelsel van afspraken. Het zijn resultaatsverplichtingen. Er zal monitoring plaatsvinden. Ik vind dat een buitengewoon helder en goed aanbod.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Natuurlijk vindt mijn fractie het prima dat er een grote inspanning van het bedrijfsleven is. Die ambitie moet er ook vooral zijn. Wij juichen dat toe. Wij hebben er problemen mee dat het bedrijfsleven in een brief aan onder andere het parlement als voorwaarde heeft gesteld, dat er geen kwantitatieve verplichtingen mogen worden opgelegd, dat het om onhaalbare en onwerkbaar CO₂-doelstellingen gaat. Wij hebben daar bezwaar tegen. Een forse ambitie is dus prima, maar wel ook afspraken verplicht vastleggen. Dat is de inzet van mijn fractie.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Ik stel voor, te behandelen op dinsdag 10 juni bij het begin van de vergadering:
- de Voordrachten ter vervulling van twee vacatures in de Hoge Raad (25256).

Ik stel voor, het tweeminutendebatje over de Voorlopige Rekening van de agenda af te voeren, aangezien hieraan geen behoefte meer bestaat.

Overeenkomstig de voorstellen van de voorzitter wordt besloten.

De **voorzitter**: Het Presidium heeft vorige week een beslissing genomen over de vergaderweken en recessen in het parlementaire jaar 1997-1998. Dat jaar heeft als bijzonderheid dat de verkiezingen voor de gemeenteraden en Tweede Kamer erin vallen,

waarmee de Kamer in haar tijdschema pleegt rekening te houden.

Het volgende overzicht, dat ook nog eens apart met vermelding van alle bijzondere dagen aan alle leden zal worden toegezonden, geldt dus uitsluitend voor dit ene parlementaire jaar.

De recessen zijn als volgt vastgesteld:

- herfstreces: week 42, van vrijdag 10 oktober t/m maandag 20 oktober 1997;

- kerstreces: week 52, 1 en 2, van vrijdag 19 december 1997 t/m maandag 12 januari 1998;

- krokusreces: week 9 en 10, van vrijdag 20 februari t/m maandag 9 maart 1998;

- verkiezingsreces: week 17 t/m 19, van vrijdag 17 april t/m maandag 11 mei 1998.

Uiteraard veranderen deze laatste data als besloten zou worden tot een andere dag voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer dan 6 mei.

Ik maak de leden attent op het speciale concert dat heden om 17.30 uur in de Oude Zaal ter herdenking van 50 jaar Marshallplan wordt gegeven. Voor ons speelt het Rotterdams Conservatorium Jeugdorkest een programma van Amerikaanse muziek. De Amerikaanse ambassadeur spreekt een openingswoord.

Vanaf donderdag 5 juni zal een tentoonstelling over het Marshallplan te zien zijn in onze hal.

Op verzoek van de CDA-fractie benoem ik met ingang van 27 mei 1997 in:

- het Presidium het lid Van der Hoeven tot lid in plaats van het lid Doelman-Pel;

- de commissie voor de Werkwijze der Kamer het lid Van der Hoeven tot lid in plaats van het lid Doelman-Pel.

Het woord is aan de heer De Hoop Scheffer.

De heer **De Hoop Scheffer** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Mijn vraag sluit mooi aan bij uw opmerking over de Marshallplanherdenking. De CDA-fractie zou graag van de minister-president een brief ontvangen naar aanleiding van de uitlatingen die hij de vorige week ter gelegenheid van de herdenking van het Marshallplan gedaan heeft over